

ВІДГУК

офіційного опонента Пруцакової Ольги Леонідівни
на дисертаційну роботу **Сасенко Юлії Олександрівни**
«Підготовка майбутніх вчителів початкових класів до екологічного
виховання учнів у процесі вивчення фахових дисциплін», подану на
здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю
13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Актуальність теми наукової роботи. У екологічно кризовому ХХІ столітті екологічні проблеми мають глобальний характер і створюють загрозу виживання як людському виду, так і екосистемам. Вперше екологічні виклики визначені пріоритетнішими за економічні і соціальні, тож, їх ігнорування є недопустимим як на державно-політичному, економічному, науково-технічному, так і на культурно-освітньому рівнях. Вагомою є роль саме останнього, адже основні причини екологічних ризиків криються у антропоцентричній свідомості людей, їх переважно споживацькому ставленні до природи, стилі поведінки і діяльності, які наносять їй шкоду. А також – у традиційному спрямуванні освіти на переважне засвоєння ЗУН із недооцінюванням аксіологічних, діяльнісних, компетентнісних аспектів у формуванні особистості, здатної гармонізувати свої стосунки з природним довкіллям.

Формування основ екологічної культури, засвоєння моральних і духовних цінностей починається з дитинства, протягом навчання в початковій школі дитина навчається керувати власною поведінкою, виробляє її моделі і стратегії. Тож, розробка змісту, форм і методів ефективної екологічної освіти у початковій школі є нагальною освітньою потребою.

Необхідність розробки й упровадження сучасних моделей, засобів, форм і методів професійної підготовки педагогів, особливо – вчителів початкової школи - має непересічну актуальність як у контекстах і потребах НУШ, так і з огляду їх значимості у формуванні екологічної свідомості, світогляду і компетентності зростаючих поколінь громадян, що житимуть в період змін у довкіллі і соціумі, який має пристосуватись до змін і не провокувати їх власною

діяльністю. Актуально й те, що підготовка майбутніх вчителів початкової школи до екологічного виховання учнів відбувається із залученням інноваційного потенціалу сучасного університетського середовища, яке може бути відповідно екологізованим.

Нагальною потребою сучасної української освіти є й підготовка фахівця із сформованими знаннями, вміннями й навичками професійної діяльності в галузі екологічної освіти, і, що не менш важливо – із сформованою системою екологічних цінностей, вчителя, здатного до постійного саморозвитку, самоосвіти, професійної адаптації в змінних соціальних та екологічних умовах. Ця проблема має міждисциплінарний характер та визначається глобалізаційними європейськими освітніми процесами та запитамі освіти в інтересах сталого розвитку суспільства.

З огляду на це, актуальність дослідження Саєнко Юлії Олександрівни, присвяченого розробці та апробації моделі та педагогічних умов підготовки майбутніх вчителів початкової школи до екологічного виховання школярів з урахуванням сучасних запитів екологічної освіти та освіти сталого розвитку суспільства є беззаперечною і не викликає сумнівів.

Варто відзначити, що дисертаційне дослідження є складовою комплексної науково-дослідної теми відділу змісту і технологій педагогічної освіти Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України «Моніторинг якості педагогічної освіти» (РК № 0116U001466).

Наголосимо, що представлені в роботі Ю.О.Саєнко результати характеризують можливості позитивного впливу на розвиток людського й освітнього потенціалу в сучасній Україні, опосередковано забезпечуючи реалізацію Цілей сталого розвитку (2015) у їх освітніх та екологічних контекстах.

Викладені аргументи засвідчують, на нашу думку, актуальність і суспільну затребуваність дисертаційного дослідження Ю.О.Саєнко, предметом якого виступають педагогічні умови підготовки учителів початкових класів до екологічного виховання учнів в процесі вивчення фахових дисциплін.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Ознайомлення з текстом дисертації Ю.О.Саєнко

засвідчило використання дисертанткою комплексу підходів до вивчення проблеми підготовки майбутніх вчителів початкових класів до екологічного виховання учнів. В цілому методологія забезпечується міждисциплінарним, особистісно орієнтованим, аксіологічним, компетентнісним, діяльнісним підходами, які є незаперечно цінними у дослідженні проблеми становлення особистості майбутнього педагога, його екологічної культури, екологічної і професійної компетентності.

Позитивне враження складає коректна структура дисертаційної роботи, визначений та узгоджений дисертанткою науковий апарат, зокрема його мета, завдання, концепція, які орієнтують на кінцевий результат на поетапність дослідження.

Зміст дисертаційного дослідження Ю.А.Саєнко відповідає меті й поставленим завданням, складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного з них, загальних висновків, списку використаної літератури та додатків. Джерельна база містить 401 найменування, з яких 39 – іноземною мовою, 11 додатків. Загальний обсяг дисертаційної роботи становить 305 сторінок, обсяг основного тексту складає 223 сторінки. Роботу ілюструють 20 таблиць і 24 рисунки.

Обрані методи дослідження адекватні науковій проблемі і предмету дослідження, та дозволяють їх всебічне розкриття.

Досягненню сформульованої в роботі мети та обґрунтованості результатів сприяв аналіз теоретико-методологічних основ та джерельної бази, представлений авторкою у всіх розділах дисертації відповідно потребам змісту і етапів дослідження. Позитивним є й те, що дисертантка багато уваги приділила аналізу й уточненню базових понять. На особливу увагу, на нашу думку, заслуговує прагнення дисертантки сформувати ціннісні та компетентнісні аспекти підготовки майбутніх педагогів у освітньому середовищі університету, що, у свою чергу, виступає актуальним ресурсом підготовки фахівців.

Проведений аналіз дисертаційної роботи, автореферату та публікацій Ю.О.Саєнко (всього 20, з яких більшість – одноосібні, 10 – у наукових фахових виданнях України де 2 – у виданнях, що належать до наукометричних баз), переконує в тому, що здобувачці вдалося розкрити проблему різноаспектно,

забезпечити цілісне уявлення про теоретико-пошукову та експериментальну роботу її як дослідника у розкритті теми.

Таким чином, оцінка змісту дисертації Саєнко Юлії Олександрівни «Підготовка майбутніх учителів початкових класів до екологічного виховання учнів у процесі вивчення фахових дисциплін» дозволяє стверджувати, що мета дисертаційної роботи в ході виконання дослідження була досягнута, а дисертація є завершеною науковою кваліфікаційною працею.

Достовірність і наукова новизна отриманих результатів: У дисертації представлено необхідні рівні наукової новизни отриманих у процесі дослідження результатів. До найбільш істотних наукових результатів, що вперше представлені в дисертації Ю.О. Саєнко варто віднести:

створення моделі підготовки майбутніх учителів початкових класів до екологічного виховання учнів у процесі вивчення фахових дисциплін;

виокремлення теоретичних підходів та особливостей професійної готовності майбутніх учителів початкових класів до екологічного виховання учнів;

аналіз зарубіжного досвіду організації екологічної освіти та його конструктивних ідей для впровадження у вітчизняному освітньому полі;

педагогічні умови (екологізація фахових дисциплін; реалізація потенціалу неформальної освіти; використання інтерактивних методів навчання) підготовки майбутніх учителів початкової школи до екологічного виховання учнів.

До *основних здобутків*, отриманих особисто Ю.О.Саєнко у процесі дослідження, також можна віднести:

- обґрунтування можливостей здійснення екологічного виховання учнів початкової школи на уроках математики, образотворчого мистецтва, української мови, предметів методичної спрямованості педагогічного університету;
- акцентування й обґрунтування актуальності, смислів і технологій формування еколого-етичних цінностей у майбутніх вчителів;
- обґрунтування доцільності використання комплексу інноваційних інтерактивних технологій у підготовці майбутніх вчителів початкової

школи;

- обґрунтування сутності та змісту комплексу науково-методичного забезпечення процесу підготовки майбутніх вчителів початкових класів до екологічного виховання учнів, та експериментальну перевірку його ефективності;
- обґрунтування, розробка, добір та адаптацію форм і методів професійної підготовки майбутнього вчителя початкової школи до екологічного виховання учнів.

Значення одержаних результатів для науки й практики, на наш погляд, полягає в актуалізації та активізації розвідок у царині екологічної освіти і професійній підготовці майбутніх вчителів початкової школи, отриманні нових наукових даних щодо сформованості екологічної культури, екологічної компетентності майбутніх вчителів, визначення рівня їх готовності до екологічного виховання учнів. Отримані автором результати мають значення для розвитку вітчизняної науки і практики. Опрацьовані матеріали можуть бути використані у ЗВО для розробки й апробації науково-методичного забезпечення екологічної освіти студентів. Як свідчить текст дисертації, у процесі дослідження здійснено відбір інноваційних форм, методів і засобів, апробовано і впроваджено модель підготовки студентів до їх професійної діяльності в галузі екологічної освіти учнів початкової школи.

Автором створено навчально-методичний комплекс для майбутніх учителів початкових класів що складається з навчально-методичного посібника «Підготовка майбутніх педагогів до реалізації екологічної освіти для сталого розвитку», та робочої програми спецкурсу «Організація екологічного виховання в початковій школі» для підготовки бакалаврів зі спеціальності 013 Початкова освіта, що, безперечно, може застосовуватись у освітній практиці ЗВО.

У процесі дослідження впроваджено в практику підготовки майбутніх вчителів початкової школи комплекс дидактичних матеріалів, що можуть бути використані для написання освітніх програм, навчально-методичних посібників та методичних рекомендацій для студентів закладів вищої освіти, учителів початкових класів у системі післядипломної педагогічної освіти. Крім того,

матеріали дисертації можуть бути корисними для функціонування освітнього середовища сучасного педагогічного університету, з його автономністю, інноваційністю, спрямованістю на розвиток особистості майбутнього фахівця, його професійної та особистісної самореалізації у галузі екологічної освіти.

Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації в опублікованих працях. У джерельній базі дисертації й авторефераті представлено 16 наукових публікацій дисертантки (з них 13 – одноосібних), аналіз проблематики яких свідчить про відображення основних результатів кожного з розділів дисертаційного дослідження. Кількість публікацій, їх обсяг, якість і проблематика відповідають вимогам МОН України «Про опублікування результатів дисертацій на здобуття наукових ступенів».

Висновки й результати дослідження доповідалися на міжнародних, всеукраїнських конференціях і форумах, де здійснювалася апробація наукових результатів дисертаційної роботи. Характер наукових публікацій, у яких відображено окремі положення й результати проведеного дослідження, відображають усі аспекти вивчення проблеми професійної підготовки майбутніх вчителів початкових класів до екологічного виховання учнів.

З огляду на це, можна стверджувати, що кількість і якість опублікованих Ю.О. Саєнко наукових праць є достатньою, дисертація пройшла належну апробацію і є самостійною науковою працею.

Відповідність змісту автореферату основним положенням дисертації. Зазначимо, що зміст автореферату та основні положення дисертації є ідентичними. Ознайомлення з текстом автореферату дисертації дає підстави стверджувати, що за структурою та змістом він відповідає вимогам, що визначаються МОН України. У тексті автореферату відображено основні положення, зміст, результати і висновки здійсненого Ю.О.Саєнко дисертаційного дослідження.

Дискусійні положення та зауваження. В цілому позитивно оцінюючи наукове і практичне значення дисертаційної роботи Ю.О.Саєнко, висловимо деякі зауваження та побажання дискусійного характеру:

1. Дослідження містить цікавий аналітичний матеріал із зарубіжного досвіду практики екологічного виховання школярів (1.3.Зарубіжний досвід екологічного виховання учнів початкової школи). З огляду актуальності цього досвіду та прагнення України долучитись саме до європейського екологоосвітнього простору варто було б у параграфах, присвячених формувальному експерименту актуалізувати інформацію, де і що саме із зарубіжного досвіду було використане як у процедурах експерименту, так і у розробці експериментального навчально-методичного забезпечення та його впровадження.
2. Дисертація містить актуальні аспекти залучення надбань неформальної освіти у екологічне виховання студентів та школярів і є однією з презентованих педагогічних умов. Однак, подані у дисертації обґрунтування щодо неформальної освіти є дискусійними. Тож, бажано уточнити і чіткіше виокремити зміст, форми й методи саме неформальної освіти у формувальному експерименті з підготовки майбутніх вчителів.
3. Параграф 1.4 «Сучасний стан екологічної підготовки майбутніх учителів початкової школи» містить авторські матеріали, що стосуються можливостей навчальних планів ЗВО у підготовці студентів та професійних компетенцій, які формуються в освітньому у процесі. Цей матеріал є компетентним підґрунтям для формувального етапу експерименту, і матеріали цього параграфу бажано відобразити у висновках до розділу і загальних висновках.
4. На наш погляд потребує підсилення обґрунтування зв'язку діагностичного інструментарію дослідження з критеріями та показниками готовності майбутніх вчителів до екологічного виховання учнів.
5. Було би доцільно подати у Додатках Програми діяльності беззаперечно актуальних з огляду останніх екологічних і освітніх тенденцій Студентської наукової лабораторії «Екологічна освіта для сталого розвитку» та спецкурсу «Організації екологічного виховання у початковій школі».

Загальний висновок. Загалом подана до захисту дисертація Саєнко Юлії Олександрівни «Підготовка майбутніх вчителів початкових класів до екологічного виховання учнів у процесі вивчення фахових дисциплін», є актуальним, самостійним, завершеним і достатньо апробованим дослідженням, результати якого мають практичне значення для розвитку екологічної освіти у ЗВО та закладах загальної середньої освіти. Сформульовані у дослідженні висновки можуть бути корисними для підготовки студентів – педагогів, наукових праць в галузях екологічної і початкової освіти.

Аналіз дисертації та автореферату дає підстави для висновку про те, що дисертація «Підготовка майбутніх вчителів початкових класів до екологічного виховання учнів у процесі вивчення фахових дисциплін», є завершеною, самостійно виконаною науковою працею, що має теоретичне і прикладне значення, заслуговує позитивної оцінки, відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів» (Постанова Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. за № 567), а її автор – Саєнко Юлія Олександрівна – заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності **13.00.04** – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент

Провідний науковий співробітник лабораторії позашкільної освіти Інституту проблем виховання НАПН України, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник

О.Л.Пруцакова

Пруцакової О.Л.

С.В. / С.В. /